

MARGT ER UM AÐ VELJA

Náms- og starfsfræðsla Kennsluleiðbeiningar

Berglind Melax
Berglind Helga Sigurpórsdóttir
Helga Helgadóttir
Guðbjörg T. Vilhjálmsdóttir

Áður fyrr var það reglan að fólk var í sama starfinu ævina út. Í dag er reglan sú að fólk skiptir oft um starf vegna örra breytinga í atvinnulífinu. Því má segja að starfsferillinn breyti oft um ásýnd. Þetta er á ensku kallað “protean career” og er þá vitnað í gríska guðinn Proteus sem gat breytt sér í margs konar skepnur. Teikningar Högna Sigurpórssonar vísa í sögnina af guðinum Proteusi. Það er starfsferill af þessari gerð sem flestir unglingar eiga fyrir höndum og það er tilgangur þessa efnis að búa þau sem best undir síbreytilegan starfsferil.

Efnisyfirlit

Kynning á efninu	3
Rit sem stuðst var við	4
Starfalisti	5
Nám	6
Könnun á atvinnulífinu – Fyrri hluti	7
Inngangur fyrir kennara	8
1. HVAÐ ER VINNA?	9
2. VINNA OG UPPFINNINGAR	10
3. MIKILVÆGI HVERS STARFS	11
4. HVAÐ ER STARF?	12
5. SKILNINGUR Á ATVINNULÍFINU	13
Sjálfskoðun og starfshugsun – Seinni hluti	16
Inngangur fyrir kennara	17
Yfirlit og efnislýsing verkefna	18
6. GILDI HVERS OG EINS	19
7. FERÐALAG	20
8. ÞAÐ SEM SKIPTIR MIG MÁLI	21
9. AÐ HELTAST ÚR LESTINNI	23
10. BROTTVARFSHÆTTA	24
11. AÐ SETJA SÉR MARKMIÐ	25
12. LEITAÐ – FUNDIÐ	26
13. ÁHUGAVERÐ STÖRF	27
14. KYNBUNDIN STARFSHUGSUN	28
15. KYNBUNDIN STARFSHUGSUN	30
16. ENDURMAT	32
17. AÐ VERA FRUMLEGUR	33
18. AÐ TAKA ÁKVÖRDUN	34
19. HVER ER SINNAR GÆFU SMÍÐUR	35

Margt er um að velja – Vefútgáfa

Kennsluleiðbeiningar
ISBN 978-9979-0-2356-2

© 2004 Guðbjörg T. Vilhjálmisdóttir, Berglind Helga
Sigurþórsdóttir og Helga Helgadóttir
Aukið og endurbætt
© 2019 Guðbjörg T. Vilhjálmisdóttir og Berglind Melax
© 2019 Teikningar Högni Sigurþórsson
Allur réttur áskilinn
Ritstjórar: Aldís Yngvadóttir og Sigrún Sóley Jökulsdóttir

1. útgáfa 2004
2. útgáfa 2019
Menntamálastofnun
Kópavogi

Hönnun og umbrot: Menntamálastofnun

Kynning á efninu

Margt er um að velja – Náms og starfsfræðsla er ætlað nemendum í efstu bekkjum grunnskóla. Meginumfjöllunarefni þessara verkefna er atvinnulíf og störf, skólakerfi og sjálfsþekking og er hluti af náms- og starfsfræðslu.

Markmiðið með námsefninu er að nemendur öðlist færni í að velja nám og störf og rökstyðja val sitt út frá aðstæðum sínum. Leitast er við að vekja áhuga nemenda á að fræðast um menntakerfið og atvinnulífið. Jafnframt er stefnt að því að vekja áhuga nemenda á því hvar hæfileikar þeirra og áhugi fái best notið sín.

Námsefnið á rætur að rekja til Laval-háskólans í Quebec í Kanada og var hluti af námsefnisflokknum *Éducation des Choix*. Efnið var þýtt og staðfært af Guðbjörgu Vilhjálmsdóttur árið 1993 í þrjár vinnubækur með yfirheitinu *Margt er um að velja*. Árið 2004 voru tvær af þessum bókum sameinaðar, uppfærðar og endurútgefnar sem vefútgáfa, og árið 2019 var það sama gert við þriðju bókina. Samhliða því var 2004 útgáfan uppfærð og saman var þetta gefið út sem vinnubókin **Margt er um að velja – Náms- og starfsfræðsla**.

Hefðbundin kennsla í náms- og starfsfræðslu byggist fyrst og fremst á upplýsingamiðlun. Í þessu námsefni eru ekki einungis veittar upplýsingar heldur er markmiðið að þær öðlist merkingu fyrir nemendum og verði þeim þannig leiðarljós í framtíðinni. Í kennslunni eru settar upp aðstæður sem gera nemandann virkan í að kanna forsendur fyrir vali á námi eða starfi og á þeim möguleikum sem bjóðast. Nemendur læra að átta sig á því hvernig farið er að við ákvarðanatöku, hvernig niðurstaða er fengin og hvað þarf að vera undanfari ákvörðunarinnar. Nemendur eru búnir undir það að taka ákvörðun um námsbraut eða starf af eigin rammleik. Þannig verða þeir ábyrgari fyrir eigin námi og námsframvindu.

Uppsetning

Vinnubókinni er skipt í tvo hluta. Fyrri hlutinn nefnist *Könnun á atvinnulífi* og er þar verið að einblína á einkenni og hlutverk starfa. Í seinni hluta vinnubókarinnar, *Sjálfskoðun og starfshugsun*, er m.a. farið yfir gildi nemenda, markmiðssetningu og kynbundna starfshugsun.

Hver kafli hefur að geyma þrjá þætti:

- **Aðdraganda:** þar sem efnið er kynnt og ýmsum spurningum tengt því er varpað fram.
- **Verkefni eða æfingu:** hér þurfa nemendur ýmist að leita upplýsinga (t.d. frá vefsíðum eða fjölskyldumeðlimum), eða vega og meta sjálfan sig og umhverfið sitt.
- **Niðurstöðu:** Verkefnið eða viðfangsefnið er dregið saman og skerpt er á stefnu og framtíðarsýn nemenda.

Námsefninu má dreifa yfir tvær eða fleiri námsannir en mælt er með því að búið sé að fara yfir alla vinnubókina áður en nemendur senda inn umsókn um nám í framhaldsskóla.

Lagt er til að nemendur dragi saman þær upplýsingar og niðurstöður sem fengist hafa í ferlinu og safni saman á einn stað, til dæmis í eins konar færnimöppu.

Rit sem stuðst var við

Guðbjörg Vilhjálmisdóttir (1993–1996). *Margt er um að velja. Starfsfræði handa efstu bekkjum grunnskóla ásamt kennsluleiðbeiningum með vinnubókunum: Könnun á atvinnulífinu. Að átta sig á skólakerfinu. Fyrirætlanir mínar.* Reykjavík. Félagsvísindastofnun.

Guðbjörg Vilhjálmisdóttir (1995). Fræðsla um nám og störf í grunnskólum. Í Friðrik H. Jónsson (ritstj.). *Rannsóknir í félagsvísindum. Fyrirlestrar af ráðstefnu viðskipta- og hagfræðideildar og félagsvísindadeildar.* Reykjavík. Félagsvísindastofnun.

Guðbjörg Vilhjálmisdóttir (2000). Skilar náms- og starfsfræðsla árangri? Árangursmat á náms- og starfsfræðslu í 10. bekk grunnskóla. *Uppeldi og menntun. Tímarit Kennaraháskóla Íslands*, 9, 37–56.

Guðbjörg Vilhjálmisdóttir (2003). *Social group differences in occupational conceptualisations: the relationship to career decision making on the relevance of careers education.* University of Hertfordshire.

Kristjana Stella Blöndal og Jón Torfi Jónasson (2003). Brottfall úr framhaldsskóla. Afstaða til skóla, stuðningur foreldra og bakgrunnur nemenda. Í Friðrik H. Jónsson (ritstj.) *Rannsóknir í félagsvísindum IV.* Reykjavík. Félagsvísindastofnun.

Menntamálaráðuneytið (2003). *Nám að loknum grunnskóla* (28. útg.). Reykjavík. Höfundur.

Mennta- og menningarmálaráðuneytið. (2014). *Hvítbók um umbætur í menntun.* Reykjavík: Höfundur.

Næsta skref (2019). *Starfslýsingar og Námsleiðir.* Sótt af www.naestaskref.is

Starfalisti

Almannatengill
Arkitekt
Atferlisfræðingur
Bakari
Bifreiðasmiður
Bifvélavirki
Bílamálari
Blaða og fréttamaður
Blikksmiður
Blómaskreytir
Bókari
Bókmenntafræðingur
Bókasafnstæknir
Bókasafnsfræðingur
Búfræðingur
Búningahönnuður
Byggingafræðingur
Dýralæknir
Eðlisfræðingur
Efnafræðingur
Einkaþjálfari
Endurskoðandi
Fatahönnuður
Félagsfræðingur
Félagsráðgjafi
Félags- og tómstundaliði
Fjármálastjóri
Fjölmíðlatæknir
Flugmaður
Flugvirki
Flugfreyja/flugþjónn
Förðunarmeistari
Fornleifafræðingur
Forritari
Framreiðslumaður
Gæðaeftirlitsmaður
Geðlæknir
Geislafræðingur
Grafískur hönnuður
Grafískur miðlari
Gullsmiður
Hagfræðingur
Hársnyrtir
Heimspekingur
Hjúkrunarfræðingur
Hljóðmaður
Hópfærðabílstjóri
Hótelstjóri
Hugbúnaðarverkfræðingur
Hundasnyrtir
Húsgagnabólstrari

Húsgagnasmiður
Húsasmiður
Iðjuþjálfari
Iðnfræðingur
Innanhúsarkitekt
Íþróttakennari
Íþróttufræðingur
Jarðfræðingur
Kennari
Kerfisfræðingur
Kerfisfræðingur
Kjólasaumari
Kjötiðnaðarmaður
Klæðskeri
Kvikmyndagerðarmaður
Læknir
Landfræðingur
Leiðsögumaður
Leikari
Leikjahönnuður
Leikmyndahönnuður
Leikskólakennari
Lífefnafræðingur
Líffræðingur
Listfræðingur
Listmeðferðarfræðingur
Ljós móðir
Ljósmyndari
Lögfræðingur
Lögregluþjónn
Lyfjafræðingur
Lyfjatæknir
Málari
Málmsuðumaður
Mannfræðingur
Mannauðsstjóri
Markaðsfræðingur
Matartæknir
Matreiðslumaður
Matvælafræðingur
Meinataæknir
Meindýraeyðir
Mjólkurfræðingur
Múrari
Næringarfræðingur
Náms- og starfsráðgjafi
Netagerðarmaður
Nuddari
Pípulagningamaður
Prentari
Rafeindavirki

Rafveituvirki
Rafvélavirki
Rafvirki
Rennismiður
Sagnfræðingur
Sálfræðingur
Sérkennari
Sjávarútvegsfræðingur
Sjúkraliði
Sjúkraþjálfari
Sjúkraflutningamaður
Skipstjóri
Skipulagsfræðingur
Skósmiður
Skrifstofufulltrúi
Skrúðgarðyrkjumaður
Snyrtifræðingur
Stærðfræðingur
Stálsmiður
Stjórn málafræðingur
Stoðtækjafræðingur
Stuðningsfulltrúi
Stýrimaður
Tækni fræðingur
Tækniteiknari
Táknmálstúlkur
Talmeinafræðingur
Tamningamaður
Tannlæknir
Tannsmiður
Tanntæknir
Tölvunarfræðingur
Umboðsmaður
Umhverfisfræðingur
Umsjónamaður fasteigna
Úrsmiður
Veðurfræðingur
Vefhönnuður
Veggfóðrari
Vélstjóri
Vélvirki
Verkfræðingur
Verkefnastjóri
Viðskiptalögfræðingur
Viðburðastjóri
Þjónustufulltrúi
Þroskaþjálfari

Nám

Arkitektúr
Atferlisfræði
Bakaraíðn
Bífreiddasmíði
Bífvélavirkjun
Bílamálun
Blikksmíði
Blómaskreyting
Bókasafns- og
upplýsingafræði
Bókasafnstækni
Bókmenntafræði
Bókun
Búfræði
Byggingafræði
Dýralæknisfræði
Eðlisfræði
Einkaþjálfun
Endurskoðun
Félagsfræði
Félagsráðgjöf
Félagsþjónusta
Fjölmíðlafræði
Fjölmíðlataækni
Flug
Flugvirkjun
Fornleifafræði
Framreiðsla
Geislafræði
Grafísk hönnun
Grafísk miðlun
Gullsmíði
Hagfræði
Hársnyrtiiðn
Heimspæki
Hestafræði
Hjúkrunarfræði
Hljóðtækni
Hugbúnaðarverkfræði
Hundasnýrting
Húsasmíði
Húsgagnabólstrun
Húsgagnasmíði
Iðjuþjálfun
Iðnfræði

Íþróttافرæði
Jarðfræði
Kennslufræði
Kerfisfræði
Kjólasaumur
Kjötiðn
Klæðskurður
Kvikmyndagerð
Landafræði
Leiðsögunám
Leiklist
Leikskólakennarafræði
Listfræði
Listmeðferðarfræði
Lífefnafræði
Líffræði
Ljós móðurfræði
Ljósmyndun
Lyfjafræði
Lyfjataækni
Lögræði
Löggæsla
Mannauðsstjórnun
Mannfræði
Markaðsfræði
Matartækni
Matreiðsla
Matvælafræði
Málaraíðn
Meinataeknir
Mjólkurfræði
Múraraíðn
Náms og starfsráðgjöf
Náttúru og umhverfisfræði
Netagerð
Nudd
Næringarfræði
Pípulagnir
Prentun
Rafeindavirkjun
Rafveituvirkjun

Rafvélavirkjun
Rafvirkjun
Rennismíði
Sagnfræði
Sálfræði
Sérkennsla
Símsmíði
Sjávarútvegsfræði
Sjúkralíði
Sjúkraþjálfun
Skipsstjórn
Skósmíðaiðn
Skrúðgarðyrkja
Snyrtifræði
Stálsmíði
Stjórn málafræði
Stoðtækjafræði
Stærðfræði
Tamningar
Tannlækningar
Tannsmíði
Tanntækni
Táknmálstúlkun
Tækni-fræði
Tækniteiknun
Tölvunarfræði
Úrsmíði
Veðurfræði
Vefmiðlun
Veggfóðrun
Verkefnastjórnun
Verkfræði
Vélstjórn
Vélvirkjun
Viðburðastjórnun
Viðskiptafræði
Þroskaþjálfun

MARGT ER UM AÐ VELJA

Könnun á atvinnulífinu

Fyrri hluti

Berglind Melax
Guðbjörg T. Vilhjálmisdóttir

Inngangur fyrir kennara

Í þessum hluta vinnubókarinnar eru nemendur virkjaðir með verkefnum og umræðum til að kanna störf og starfsgreinar. Könnun þeirra á störfunum, á tilurð og samfélagslegum tilgangi þeirra, er grunnurinn að heildarsýn á atvinnulífið og þar með gefst nemendum kostur á að kanna hvaða starfsvettvang þeir gætu hugsanlega kosið sér í framtíðinni. Efninu er svo fylgt eftir í seinni hluta vinnubókarinnar Sjálfsskoðun og starfshugsun, þar sem farið er yfir sjálfskönnun, markmið og starfsval.

Fyrri hlutinn, **Könnun á atvinnulífinu**, skiptist í fimm kafla og í hverjum kafla eru settar fram spurningar, gerð er tilraun og loks draga nemendur saman niðurstöður. Kennslan byggir á uppgötvunarnámi sem hvetur nemendur til þess að afla sjálfir upplýsinga til að leita lausna eða draga eigin ályktanir út frá sinni upplýsingaöflun.

Aðalmarkmið þessa hlutar *Könnun á atvinnulífinu* eru að nemendur:

- Öðlist skilning á tilgangi atvinnulífsins í þjóðfélaginu
- Átti sig á fjölbreytni atvinnulífsins og fræðist um störf og starfsgreinar
- Kanni störf sem þeir þekktu ekki fyrir og ný starfssvið í atvinnulífinu

Tilgangur umfjöllunar um atvinnulífið í þessu námsefni er að gefa nemendum betri forsendur en ella til að hugsa um atvinnulífið og mynda sér sjálfstæðar skoðanir um það. Þessi umfjöllun er liður í að auðvelda þeim sjálfum að mynda sér skoðanir um hvaða hlutverk þau geti tekið að sér í atvinnulífinu, m.ö.o. hvaða störf þau vilji búa sig undir.

Í þessum hluta vinnubókarinnar er áhersla lögð á könnun og flokkun. Leitast er eftir að nemendur tileinki sér eftirfarandi leiknimarkmið og að eftir að þeir hafa unnið verkefnið muni þeir:

1. Skilja að þarfir einstaklingsins og samfélagsins eru uppspretta vinnunnar.
2. Geta greint frá áhrifum uppfinninga á atvinnuþróun.
3. Skilja mikilvægi hvers starfs í samfélaginu.
4. Geta greint þrjá meginþætti sem einkenna hvert starf og noti þessa aðferð til að kanna betur heim atvinnulífsins.
5. Geta nýtt sér námsefnið í ákvörðunartöku í framtíðinni um framhaldsnám eða störf.

Margir unglingar hafa haft allnokkur kynni af atvinnulífinu vegna sumarstarfa og sumir hafa átt þess kost að fylgjast með störfum sinna nánustu en tilgangurinn með þessari vinnubók er að nemendur geri sér skýra mynd af gagnverki atvinnulífsins og heildarskipan þess.

1. HVAÐ ER VINNA?

Í þessari vinnubók er sjónum beint að fjölda starfa sem krefjast ákveðins undirbúnings í skóla. Fyrsti liður í þessari könnun á vinnumarkaðinum er að átta sig á þeim þörfum samfélags og einstaklinga sem eru drifkraftur atvinnulífsins.

Markmið

Nemendur skoða hverjar þarfir einstaklings og samfélagshópa eru og reyna að átta sig á því hvort það séu einhverjar þarfir sem vekja áhuga þeirra. Þekkja þau þessar þarfir úr umhverfi sínu? E.v.t. eru hér á ferðinni vísbendingar um hvert hugur þeirra stefnir.

Verkefnalýsing

Nemendur ímynda sér að þeir séu fastir á eyðieyju ásamt samnemendum sínum. Kennari spyr síðan nemendur að því hvernig bekkurinn ætli að skipuleggja sig á eyjunni til að lifa af. Kennari ver nokkrum mínútum í að láta nemendur skrá niður þarfir. Hann skrifar niður þær þarfir sem nemendur stinga upp á og bætir við því sem vantar upp á. Að lokum er farið yfir niðurstöður og staldrað við spurningarnar tvær sem koma þar fram og því velt fyrir sér hvort einhverjar þarfir tengist áhugasviði nemenda.

Lausn

Listi yfir þarfir (þó ekki tæmandi listi):

1. **Þörf fyrir fæði, klæði og húsaskjól**
Föt til að hlýja sér, matur og drykkur.
Staður til að búa á.
2. **Þörf fyrir þægindi**
Hlýja, hvíld og ró.
3. **Þörf fyrir að halda heilsu og gæta hreinlætis**
Næringarrík fæða, hvíld, búa um sár o.s.frv.
4. **Þörf fyrir að miðla þekkingu**
Læra, kunna og vita.
Kenna og miðla þekkingu og deila upplýsingum með öðrum.
5. **Þörf fyrir að búa til verkfæri**
Afla sér fæðu, byggja skýli eða hús og verjast hættum úr umhverfinu.
6. **Þörf fyrir að skipuleggja þjónustu í þágu samfélagsins**
Þiggja og veita aðstoð, eiga í samskipti við aðra o.s.frv.
7. **Þörf fyrir að varðveita menningarverðmæti og miðla þeim til annarra**
Listræn tjáning, tómstundir o.s.frv.
8. **Þörf fyrir samskipti og samgöngur**
Geta haldið sambandi við aðra, skipst á vörum og ferðast um.
9. **Þörf fyrir að halda uppi lögum og reglum**
Félagslegt og líkamlegt öryggi. Réttindi og réttlæti.
Þörf fyrir óhlutdrægni þegar skorið er úr deilum.
10. **Þörf fyrir að stjórna málum samfélagsins**
Lögmæt samfélagsskipan, viðskipti, veita samfélagslega þjónustu.

2. VINNA OG UPPFINNINGAR

Nemendur hafa nú séð að vinna þjónar m.a. þeim tilgangi að sinna þörfum bæði þjóðfélagsins og einstaklinga. Nú er komið að því að kanna aðra vídd vinnunnar sem snýr að uppfinningum, frumkvöðlastarfsemi og nýsköpun. Þessi hlið atvinnulífsins varpar ljósi á bæði hvernig er hægt að skapa ný störf og einnig að hægt sé að nýta eldri störf með nýjum hætti.

Markmið

Að nemendur komist að því að uppfinningar, frumkvöðlastarfsemi og nýsköpun verða ekki til fyrir tilviljun heldur vegna langana og þarfa manneskjunnar til að auka hæfni sína og breyta umhverfinu sér í hag.

Verkefnalýsing

Nemendur íhuga og skrá niður uppfinningar, vörur eða fyrirtæki sem þeim dettur í hug. Í sameiningu geta kennarar og nemendur farið yfir listana og bætt við.

Hugmynd að hópavinnu gæti verið að hver hópur velji eitt atriði, vinni stutta heimildarvinnu í gegnum internetið og kynni fyrir bekknum hver saga eða þróun vörunnar eða fyrirtækisins var. Þar ætti að koma í ljós að það getur verið langt og flókið ferli að koma vöru eða nýju fyrirtæki á markaðinn.

Dæmi um íslenskar vörur og fyrirtæki sem hafa sótt á markaði erlendis:

- CCP games
- Latibær
- Lulladoll
- Marel hf.
- Siggí's skyr
- Tulipop
- Össur hf.

Niðurstöður

Að lokum hugleiða nemendur þær tæknibreytingar sem hafa orðið í heiminum síðastliðna áratugi og hvernig það hefur haft áhrif á atvinnulífið, t.d. með því að breyta störfum eða skapa ný störf. Þessi þróun hefur einnig áhrif á skólakerfið og breytingar verða eftir því sem tækninni fleygir fram.

Nemendur svara síðustu tveimur spurningum. Að því loknu geta kennari og nemendur farið í sameiningu yfir hvað þau telja hafa valdið mestum framförum í skólakerfinu síðastliðin 10 ár. Hvað hefur t.d. breyst í skólastofunni eða í kennsluaðferðum? Voru spjaldtölvur, skjávarpar eða skýjadrif notuð í sama mæli fyrir 10 árum?

Í seinni spurningunni, um þeirra eigin hugmynd, hafa þau frjálsar hendur og má þetta ýmist vera starf eða uppfinning sem þegar er til eða einhver ný hugmynd sem þau hafa í huga. Þetta er aðallega hugsað fyrir þau sjálf en þau eru þó hvött til að deila með bekknum.

3. MIKILVÆGI HVERS STARFS

Nemendur halda áfram könnun sinni á heimi atvinnulífsins. Hér verður sýnt fram á að hver starfsmaður hafi mikilvægt hlutverk í framleiðsluferlinu. Framlag hvers starfsmanns er ómissandi til þess að breyta umhverfinu okkur í hag og til þess að koma til móts við þarfir einstaklinga og samfélagsins.

Markmið

Að nemendur átti sig á því hve háð störfín eru hvert öðru og að öll störf eru mikilvægt framlag í uppbyggingu samfélagsins.

Verkefnalýsing

Sagan um framleiðslu brauðsins fær nemendur til velta fyrir sér spurningunni um tengsl starfa og vakín er athygli á því að skipan samfélagsins gerir öll störf jafn mikilvæg, þrátt fyrir að fordómar kunni að vera fyrir ákveðnum störfum. Mikilvægt er að benda á að öll störf eru mikilvæg því að hvert þeirra leggur sitt af mörkum til að hagræða umhverfinu og leitast við að fullnægja einstaklingsbundnum og sameiginlegum þörfum okkar. Gerður er greinamunur á virðingu og mikilvægi en öll störf ættu að njóta sömu virðingar.

Kennsluleiðbeiningar

Lausn

(1) Bakari	(6) Efnafræðingur
(2) Verkfræðingur	(7) Markaðsfræðingur
(3) Rafvirki	(8) Grafískur hönnuður
(4) Bóndi	(9) Starfsmenn vöruflutningafyrirtækis
(5) Búfræðingur	

Dæmi um fleiri störf sem koma við sögu við framleiðslu brauðsins væru aðrir starfsmenn verksmiðjunnar þar sem brauðið er framleitt, heilbrigðiseftirlitið, verkfræðingar sem hannað hafa ýmsar vélar sem notaðar eru við framleiðsluna, starfsfólk sem afgreiðir brauðið í verslunum eða bakaríum o.s.frv.

Niðurstöður

Nemendur gera æfinguna **Störfín eru háð hvert öðru** og þar getur kennari kannað hvort börnin hafi skilið vel efnið sem var til umfjöllunar og náð því marki sem stefnt var að.

Nemendur átta sig á að allt er samtengt: verkfæri, uppfinningar og framlag hvers starfsmanns og að saman mynda þessar einingar undirstöður atvinnulífsins.

4. HVAÐ ER STARF?

Rifjað er upp frá fyrri verkefnum að:

- Það eru þarfirnar (bæði einstaklinga og hópsins) sem gera vinnuna nauðsynlega.
- Hægt er að skapa ný störf og breyta eldri störfum með uppfinningum, frumkvöðlastarfsemi og nýsköpun.
- Að störf eru háð hvert öðru og vinna saman að því að breyta umhverfinu okkur í hag og til þess að koma til móts við þarfir einstaklinga og samfélagsins.

Kennari ræðir með nemendum hvort eitthvað fleira einkenni vinnuna, eins og t.d. ánægja í starfi og hvernig það getur haft áhrif á vinnuframlag starfsmannsins.

Markmið

Að nemendur uppgötvi á eigin spýtur hvaða þættir það eru sem lýsa best einkennum hvers starfs, með því að spyrja þriggja grundvallarspurninga.

Verkefnalýsing

Farið er yfir hvað eru nákvæmar og ónákvæmar spurningar.

Leynistarfið: Kennari hefur valið eitt starfsheiti og nemendur eiga að finna út hvert starfið er með því að spurja spurninga. Inn í þetta fléttast umfjöllun um nákvæmar og ónákvæmar spurningar. Þrír nemendur skrifa á afmörkuðum stöðum á töfluna þær spurningar sem varpað er fram, eftir því sem kennarinn segir til um. Kennari þekkir flokkunina og veit að spurningar sem má flokka undir svæði 1 eru spurningar sem flokkast undir grundvallarspurninguna: *Hvað er starfið?* Á svæði 2: *Hvers krefst starfið?* Á svæði 3: *Hvað gefur það af sér?* Smátt og smátt átta nemendur sig á þessari flokkun.

Eftir leikinn er farið yfir Töfraformúluna sem inniheldur grundvallarspurningarnar þrjár. Þar er nemendum gerð grein fyrir hvernig spurningarnar úr verkefninu um leynistarfið eru hluti af þessari formúlu.

Farið er vel yfir efni kaflans, grundvallarspurningarnar þrjár, þær tvær hliðar sem einkenna hverja grundvallarspurningu og þær spurningar sem lýsa hverri hlið fyrir sig.

Í næsta verkefni merkja nemendur við hvaða hliðar á grundvallarspurningunum þremur þeim finnst mikilvægar og hverjar ekki. Kennari útskýrir hvernig nemendur geta notað þetta verkfæri til að vega og meta hvaða eiginleikar þeim finnst mikilvægir fyrir sig þegar kemur að því að skoða framtíðastörf.

Niðurstöður

Hér eru nemendur fengnir til að fjalla um efni kaflans. Greiningaraðferðin byggist á því að spyrja þessara grundvallarspurninga sem þau hafa lært, um hvert starf fyrir sig.

Starfalista má finna fremst í þessari vinnubók. En það er þó ekki tæmandi listi og er nemendum frjálst að nota aðra miðla eða upplýsingaveitur eins og t.d. vefsíðuna [Næsta skref](#) eða atvinnuauglýsingar. Einnig má skoða á internetinu flokkun Hagstofunnar á störfum á Íslandi: [ÍSTARF95](#). Þar má finna starfslýsingar og einnig starfalista í atriðisorðaskrá.

5. SKILNINGUR Á ATVINNULÍFINU

Nemendur hafa nú þegar farið í nokkrar könnunarferðir. Þeir hafa kannað atvinnulífið og störfin og safnað margs konar upplýsingum um þau. Í þessu verkefni fá nemendur tækifæri til að gera enn nákvæmara kort af atvinnulífinu.

Sagan af eyðieyjunni er notuð til þess að nemendur sjái að þarfir íbúanna á eyjunni eru í grundvallaratriðum þær sömu og þarfir fólks í nútímasamfélagi.

Markmið

Að nemendur hafi heildarskilning á atvinnulífinu og geti skipulagt hugsun sína um atvinnulífið með því m.a. að skilgreina einkenni starfa út frá grunnsurningum og mismunandi hliðum þeirra.

Verkefnalýsing

Kennari byrjar á því að rifja upp með nemendum hver viðfangsefni bókarinnar hafa verið. Hugmynd að útfærslu: Nemendur geta unnið verkefnið í pörum og/eða notað netið til að finna starfsheiti, t.d. heimasíðuna [Næsta skref](#).

Lausn

Hér eru hugmyndir að störfum innan hvers starfssviðs sem nefnd voru í verkefninu.

Fyrsta þörfin

Starfssvið	Störf
1. Náttúruauðlindir	Rafveituvirki
2. Umhverfi	Veðurfræðingur
3. Landbúnaður	Ylraektarbóndi
4. Námavinna	Jarðfræðingur
5. Skógrækt	Skógfræðingur
6. veiðar	Hvalfangari

Önnur þörfin

Starfssvið	Störf
1. Matvælaframleiðsla	Gæðamatismaður
a) Mjólkurvöruframleiðsla	Mjólkurfæðingur
b) Fiskvinnsla	Fiskitæknir
c) Kjötvinnsla	Dýralæknir
2. Húsbyggingar	Pípari
3. Hönnun húsa og bæjarskipulag	Arkitekt
4. Iðnframleiðsla	Framleiðslustjóri

a) Breyting á málum	<i>Logsuðumaður</i>
b) Vélaframleiðsla	<i>Rennismiður</i>
c) Framleiðsla og viðgerðir á vélabúnaði	<i>Iðnvélavirki</i>
d) Framleiðsla og viðgerðir á raf- og rafeindabúnaði	<i>Rafeindavirki</i>
e) Örtækni og sjálfvirk framleiðsla	<i>Rafeindatæknifræðingur</i>
f) Efnaiðnaður (plast, pappír, lyf, olíuvinnsla o.s.frv.)	<i>Efnatæknifræðingur</i>
g) Húsgagnaframleiðsla	<i>Húsgagnasmiður</i>
h) Framleiðsla á vefnaðarvörum, leðri og fatnaði	<i>Textílhönnuður</i>

Priðja þörfin

Starfssvið	Störf
1. Stjórnvöld	<i>Forsætisráðherra</i>
2. Stjórnkerfi	<i>Embættismaður</i>
3. Landvarnir og öryggismál	<i>Landhelgisgæsla</i>
4. Lög og regla	<i>Lögregluþjónn</i>
5. Opinber þjónusta	<i>Slökkviliðsmaður</i>
6. Réttargæsla	<i>Lögfræðingur</i>

Fjórtða þörfin

Starfssvið	Störf
Hagfræði og fjármál	<i>Hagfræðingur</i>
Fjármálaþjónusta (bankar, tryggingar, kauphallarviðskipti)	<i>Verðbréfasali</i>
Verslun, dreifing og sala	<i>Sölufulltrúi</i>
Rekstur og bókhald	<i>Endurskoðandi</i>
Félagsleg þjónusta	<i>Félagsráðgjafi</i>

Fimmta þörfin

Starfssvið	Störf
1. Heilbrigði	<i>Iðjuþjálfari</i>
2. Snyrting	<i>Hárgreiðslumeistari</i>
3. Hollustu- og vinnuvernd	<i>Sérfræðingur vinnueftirlits</i>
4. Gisti- og veitingaþjónusta	<i>Kokkur</i>
5. Frístundir og íþróttir	<i>Íþróttapjálfi</i>

Sjötta þörfin

Starfssvið	Störf
1. Tónlist	<i>Söngvari</i>
2. Bókmenntir	<i>Útgefandi</i>
3. Myndlist	<i>Listmálari</i>
4. Hugvísindi	<i>Fornleifafræðingur</i>
5. Menntun og kennsla	<i>Kennari</i>
6. Fréttaflutningur og gagnaöflun	<i>Fréttapular</i>

Sjöunda þörfin

Starfssvið	Störf
1. Samgöngur og flutningar	<i>Vörubílstjóri</i>
2. Fjarskipti	<i>Tæknisérfræðingur</i>
3. Ferðaþjónusta	<i>Leiðsögumaður</i>
4. Auglýsingar	<i>Markaðsfræðingur</i>

Niðurstöður

Með því að velja það sem þeim finnst áhugaverðast þurfa þau að fara yfir allt efnið og meta hvað þeim fannst standa upp úr.

Að lokum verða nemendur að ígrunda hvernig þeir geta notfært sér þær upplýsingar og verkfæri sem þeir hafa kynnst í þessari vinnubók, þegar kemur að því að taka ákvarðanir á borð við framhaldsmenntun eða framtíðar starfsvettvang.

MARGT ER UM AÐ VELJA

Sjálfskoðun og starfshugsun

Seinni hluti

Berglind Helga Sigurpórsdóttir

Helga Helgadóttir

Berglind Melax

Guðbjörg T. Vilhjálmisdóttir

Inngangur fyrir kennara

Nú er komið að seinni hluti vinnubókarinnar sem ber heitið **Sjálfskoðun og starfshugsun**. Í fyrri hluta lærðu nemendur ýmislegt um þarfir einstaklinga og samfélags og hvað einkennir vinnu. Í þessum hluta verður farið yfir eigin gildi og markmið, valkosti í atvinnulífinu og starfshugsun. Efninu er ætlað að auðvelda einstaklingum val á námi og starfi. Þegar nemendur hafa farið í gegnum efnið ættu þeir að hafa öðlast aukna þekkingu á sjálfum sér og umhverfi sínu og verða betur í stakk búnir til að taka ákvörðun um nám og störf í framtíðinni.

Í kennsluleiðbeiningum eru settar fram tillögur um skipulagningu kennslunnar og aðrar mikilvægar upplýsingar sem geta verið nauðsynlegar til að tilgangur með verkefnunum náist til fulls.

Efninu er skipt í fjóra kafla:

Sjálfskönnun. Nemandi kynnist eigin gildum og því sem skiptir hann mestu máli í lífi og starfi.

Markmið. Nemandi setur sér markmið um fyrirætlanir sínar auk þess sem fjallað er um hugsanlegar afleiðingar þess að hætta í námi.

Valkostir. Fundin eru áhugaverð störf, þau könnuð nánar og meðtekin með hliðsjón af afstöðu nemandans til starfsgilda. Sett eru spurningarmerki við staðalmyndir af hefðbundnum karla- og kvennastörfum.

Ákvörðun. Nemandi skoðar muninn á sjálfstæðri og ósjálfstæðri ákvörðunartöku og veltir fyrir sér hvernig hann fer að því að taka ákvarðanir.

Áður en ákvörðun er tekin er æskilegt að nemandi ræði þær hugmyndir sem hann hefur um framtíð sína við forráðamenn og kennara eða náms- og starfsráðgjafa.

Yfirlit og efnislýsing verkefna

Sjálfskönnun

6. Gildi hvers og eins	Aðdragandi	Rætt er um hugtakið gildi og unnið með það nánar.
7. Ferðalag	Tilraun	Fundin eru ólík gildi hjá viðskiptavinum ferðaskrifstofu.
8. Það sem skiptir máli	Niðurstaða	Gildi hvers og eins eru metin.

Markmið

9. Að heltast úr lestinni	Aðdragandi	Fjallað er um hugsanlegar afleiðingar þess að hætta í námi.
10. Brottfallshætta	Tilraun	Metin er eigin staða gagnvart brotthvarfshættu.
11. Að setja sér markmið	Niðurstaða	Sett eru markmið um fyrirætlanir.

Valkostir

12. Leitað – Fundið	Aðdragandi	Fundin eru áhugaverð störf og þau könnuð nánar.
13. Áhugaverð störf	Tilraun	Valin störf eru metin með hliðsjón af afstöðu til starfsgilda.
14. Kynbundin starfshugsun	Tilraun	Spurningarmerki eru sett við staðalmyndir af hefðbundnum karla- og kvennastörfum.
15. Kynbundin starfshugsun	Heimaverkefni	Athugun er gerð á hefðbundnu karla- eða kvennastarfi.
16. Endurmat	Niðurstaða	Störf og starfsgildi endurmetin með hliðsjón af þeim störfum sem hafa verið könnuð.

Ákvörðun

17. Að vera frumlegur	Aðdragandi	Teiknaðar eru tvær myndir, fyrir og eftir umræður. Frumleg hugsun er í fyrirrúmi.
18. Að taka ákvörðun	Tilraun	Skoðaður er munurinn á sjálfstæðri og ósjálfstæðri ákvörðunartöku.
19. Hver er sinnar gæfu smiður	Niðurstaða	Þræðir úr fyrri köflum dregnir saman og fundin eru einkunnarorð sem lýsa nemanda best.

6. GILDI HVERS OG EINS

Sjálfskönnun / Aðdragandi

Markmið

Markmiðið er að nemandi þekki þau gildi eða viðmið sem hann hefur í hávegum og átti sig á hve áhrifamikil þau eru í daglegu lífi hans.

Verkefnalýsing

Lestur á texta og hugtakið gildi rætt. Nemendur finna út það gildi sem þeir meta helst í fari fólks og skrá það hjá sér.

Kveikja

Nemendur eru spurðir hver sé besta kvikmynd sem þeir hafi séð nýlega. Viðmið er það sjónarmið sem við dæmum út frá. Gildismat okkar byggist á þessum viðmiðum. Í hvert skipti sem nemandi segir frá uppáhalds mynd verður það tilefni til að skoða hver viðmiðin og gildin eru.

Um gildi

Hvað eru gildi eða viðmið? Sérhver menning, sérhvert samfélag, sérhver einstaklingur hefur í heiðri ólík gildi, þó að mörg hver séu auðvitað algild. Það sem við teljum vera eftirsóknarvert í fari einhvers byggist t.d. á þeim gildum eða viðmiðum sem við teljum mikilvæg. Hvort sem gildin eru okkur ljós eða ekki, þá hafa þau mikil áhrif á hegðun okkar og ákvarðanir. Þegar við veljum okkur nám eða starf sem við viljum leggja stund á er nauðsynlegt að við áttum okkur á þeim ástæðum sem við leggjum til grundvallar. Ástæður okkar eru nátengdar þeim gildum sem við aðhyllumst. Einstaklingar hafa ólík gildi, því viðmið þeirra eru ólík. Þetta ætti að sýna nemendum fram á að hvert okkar skynjar veruleikann með ólíkum hætti.

Verkefnadæmi

Mér finnst (nafn) Gunnhildur svo (gildi) skemmtileg af því að ...
hún kemur manni alltaf til að brosa þegar maður er í vondu skapi.

Heimaverkefni

Nemendur eru beðnir um að kanna þau gildi sem eru í hávegum höfð heima fyrir. Sami háttur er hafður á heimavinnunni og á verkefnablaðinu *Gildi hvers og eins*, nema að þessu sinni eru nemendur beðnir að skrá gildin á hreint vinnubókarblað. Með þessu þurfa nemendur ef til vill að útskýra og ræða hugtakið *gildi* fyrir þeim sem taka þátt í verkefninu.

7. FERÐALAG

Sjálfskönnun / Tilraun

Markmið

Markmiðið er að nemandi þekki þau gildi eða viðmið sem hann hefur í hávegum og átti sig á hve áhrifamikil þau eru í daglegu lífi hans.

Verkefnalýsing

Nemendur vinna í litlum hópum. Í sameiningu finna þeir út þau gildi sem þeir telja að eigi við stuttar lýsingar á viðskiptavinum ferðaskrifstofu.

Kveikja

Hugtakinu gildi er velt upp og merkingunni á bak við hin ýmsu gildi. Til að hnykkja enn betur á þessu efni getur kennari tekið dæmi.

Dæmi um gildi

Peningar eru dæmi um algild gildi. Eflaust myndu fáir slá hendinni á móti einni milljón íslenskra króna inni á bankabókinni sinni. Eða hvað? Hvað gæti Japani gert við eina milljón íslenskra króna í Japan, ef hann gæti ekki leyst peningana út í japönskum jenum? Hvaða gildi hafa peningar í raun og veru ef ekki er hægt að fá neitt í skiptum fyrir þá?

Verkefnadæmi

„Ég vil fá eitthvað fyrir peningana mína. Áttu farmiða á niðursettu verði?
Er einhver tími sem er hagstæðari að ferðast á en yfir háannatímann?“
María Dögg: Sparsemi

Lausn á verkefni

Ragnar: Öryggi

Maríus: Þekking

Einar: Fegurð

Valdís: Frelsi

Magnús: Ánægja

Jóhanna: Félagslyndi

María: Sparsemi

Sólveig: Ævintýraþrá

Góð hugmynd

Það gæti reynst góð hugmynd að láta nemendur útbúa veggspjöld með þeim gildum sem eru þeim mikilvægust, hvern fyrir sig eða í hópum. Stofan er svo skreytt með spjöldunum.

Heimaverkefni

Nemendur gera könnun á því heima fyrir hvers konar ferð fjölskyldumeðlimir myndu helst kjósa að fara í og þá hvers vegna. Hægt er að styðjast við ýmsar ferðaauglýsingar. Nemendur skila vinnu sinni skriflega.

8. ÞAÐ SEM SKIPTIR MIG MÁLI

Sjálfskönnun / Niðurstaða

Markmið

Markmiðið er að nemandi þekki þau gildi eða viðmið sem hann aðyllist og átti sig á hve áhrifamikil þau eru í daglegu lífi hans.

Verkefnalýsing

Skoðuð er tafla með viðmiðum sem ýmist skipta nemendum máli eða ekki. Spurningunni: Hversu miklu máli skiptir það? er svarað við hvert og eitt gildi. Að því loknu eru fjögur gildi úr töflunni valin og útskýrt hvers vegna þessi tilteknu gildi skipti svo miklu máli.

Kveikja

Hvaða eiginleikar gætu skipt máli fyrir störf lækna? En skólastjóra? En garðyrkjubændur?

Um það sem skiptir máli

Kennari biður nemendur að nefna gildi sem þeir aðhyllast og lýsa því hvernig það hefur áhrif á hegðun þeirra og ákvarðanir. Það skiptir máli að nemendur geti rökstutt svör sín fyrir kennaranum.

Verkefnadæmi

Skráðu hjá þér hversu mikilvægt þú telur hvert þessara gilda vera.

Skiptir það mig máli?	Skiptir ekki máli	Skiptir litlu máli	Skiptir allnokkru máli	Skiptir miklu máli	Skiptir mjög miklu máli
1. Að hjálpa. Ég kys starf þar sem ég get annast aðra.					

Góð hugmynd

Góð hugmynd er að láta nemendur leita eftir atvinnuauglýsingum og velja auglýsingar sem kalla á þau gildi sem þeim finnst mikilvægust.

Heimaverkefni

Nemendur velja sér tvær til þrjár atvinnuauglýsingar úr dagblöðum eða á veraldarvefnum og afla sér frekari upplýsinga um starfið, til dæmis með því að slá starfsheitið í leitarvél. Mörg starfsheiti má finna á heimasíðu [Næstaskref.is](https://naestaskref.is)

Nemendum er einnig frjálst að búa til ímyndaða starfsauglýsingu. Spurningar sem vert er að hafa til hliðsjónar eru:

- Hvernig er starfinu best lýst?
- Í hverju er starfið fólgið?
- Hver er tilgangur með starfinu?
- Hvaða ábyrgð fylgir þessu starfi?
- Fylgja starfinu góð laun?
- Hvaða menntun þarf til starfsins?
- Þarf sérstaka starfsþjálfun?
- Útvinna eða innvinna?
- Líkamleg vinna?
- Hættuleg vinna?

9. AÐ HELTAST ÚR LESTINNI

Markmið / Aðdragandi

Markmið

Markmiðið er að nemendur átti sig á möguleikum sínum til að ná settu marki á námsferlinum og þekki til þeirra orsaka sem verða til þess að fólk flosnar úr námi.

Verkefnalýsing

Nemendur lesa kaflann *Að detta úr skóla* þar sem þeir fræðast um hátt hlutfall framhaldsskólanema sem hættir í skóla og hverjar orsakir og afleiðingar þess geta verið. Þegar allir hafa farið í gegnum kaflann, hver fyrir sig eða í sameiningu, stýrir kennari **umræðum** þar sem hann kemur meðal annars inn á hvað nemendur sjálfir geta gert til að minnka líkurnar á brotthvarfi.

Í kaflanum eru nefndir til sögunnar átta flokkar sem orsaka brotthvarf. Hér skiptir máli að umfjöllun um flokkinn *Erfiðleikar í umhverfinu* sé ekki á neikvæðum nótum heldur að litið sé á erfiðleika sem hindrun sem oftast er hægt að yfirstíga ef viljinn er fyrir hendi.

Kveikja

Mikill meirihluti hvers árganga hefur nám í framhaldsskóla að grunnskóla loknum en hlutfall þeirra sem útskrifast á skilgreindum námstíma er nokkuð lægra á Íslandi en hinum Norðurlöndunum. Nemendur geta velt fyrir sér og rætt sín á milli um hvaða hópur brotthvarfsnema tekur sér fyrir hendur þegar hann hættir í skóla og hverjar afleiðingarnar gætu orðið.

TIL KENNARA

Brotthvarf nemenda úr framhaldsskóla er áhyggjuefni á Íslandi og brýnt er að vekja nemendur til umhugsunar um afleiðingar þess að hætta í námi, hvað sé til ráða og hvernig hægt sé að koma í veg fyrir brotthvarf á framhaldsskólastigi.

Stundum er brotthvarf lokaúrræði þegar ekkert annað er í stöðunni en þá er mikilvægt að nemandi setji sér markmið um að snúa aftur í nám seinn

Góð hugmynd

Það er góð hugmynd að skipta bekknum í hópa í umræðutímanum. Hóparnir ræða um brotthvarf, rita hjá sér niðurstöður og kynna þær fyrir samnemendum sínum, t.d. á glærum.

10. BROTTVARFSHÆTTA

Markmið / Tilraun

Markmið

Markmiðið er að nemendur meti hvort þeir séu í brotthvarfshættu og finni leiðir til að draga úr henni ef svo reynist vera. Nemendur átti sig á að markmiðssetning er góð forvörn gegn brotthvarfi.

Verkefnalýsing

Texti lesinn. Nemendur gera eigin vef sem táknar þá brotthvarfshættu sem þeir eru í og bera saman við köngulóarvefina X og Z. Nemendur meta hvort þeir séu að einhverju leyti í áhættuhópi eða ekki. Kennarinn verður að leggja áherslu á að æfingin sé aðeins leiðbeinandi en sýni þó að eftir því sem vefur einstaklings er stærri því meiri brotthvarfshætta.

Nemendur þurfa að skoða hug sinn heiðarlega um hvort eitthvað af þessum orsökum sem þarna eru nefndar geti átt við þá. Lagt er til að nemendur vinni þetta verkefni heima fyrir eða dreifi sér um kennslustofu eða skólaganga og leysi það í einrúmi. Hér eru þau að skrá niður persónulegar upplýsingar sem er aðeins ætlað þeim sjálfum en ekki bekkjarfélögum.

Kveikja

Kennari spyr nemendur hvort þeir muni eftir því að hafa sett sér markmið nýlega og hvort markmiðið hafi náðst. Kennari spyr því næst hvort þeir telji að þeir hefðu náð markmiðinu án þess að hafa stefnt að því fyrirfram. Í kjölfarið eru umræðurnar leiddar að því að það að setja sér markmið geti komið í veg fyrir að maður flosni úr námi.

Heimaverkefni

Nemendur skrifa sögu eða stikkorð um sjálfa sig, eins og þeir sjá sig í framtíðinni. Foreldrar eru fengnir til að skrifa sögu um barn sitt eins og þeir sjá það í framtíðinni. Þegar sögurnar eru bornar saman skapa þær grundvöll að umræðum um framtíðaráform barnsins. Vert er að hafa í huga:

- Nám og störf.
- Fjölskylduaðstæður.
- Vinahóp.
- Umhverfi.
- Líðan.
- Annað.

11. AÐ SETJA SÉR MARKMIÐ

Markmið / Niðurstaða

Markmið

Markmiðið er að nemendur setji sér markmið um fyrirætlanir sínar og átti sig á að slík markmiðssetning geti aukið líkurnar á að árangur náist.

Verkefnalýsing

- A) Nemendur nota niðurstöðurnar úr tilrauninni á undan til að finna þá þrjá þætti sem helst setja þá í brotthvarfshættu. Þessa þætti skrá þeir í þar til gerða reiti. Nemendur finna svo út hvers vegna þessir áhættuþættir eru til staðar hjá þeim og leita lausna með því að setja sér markmið.
- B) Nemendur setja sér markmið um fyrirætlanir sínar og útskýra annars vegar hvað í þeirra háttum í dag stuðli að því að þessi markmið náist og hins vegar hverju þeir þurfi að breyta í sínu fari til að auka líkurnar á því.

Kennsluleiðbeiningar

Kveikja

Kennari spyr nemendur hversu margir séu búnir að ákveða hvað taki við að loknum grunnskóla. Hann spyr jafnframt hvort þessar ákvarðanir hafi breyst mikið í gegnum tíðina. Því næst ítrekar hann mikilvægi þess að hafa markmið að stefna að til að auka líkurnar á að árangur náist. Gott væri ef kennari gæti nefnt dæmi máli sínu til stuðnings. Nemendur eru minntir á að mestu máli skiptir að vera sjálfstæður í skoðunum og leita sjálfir þeirra upplýsinga sem þá langar til að afla.

Góð hugmynd

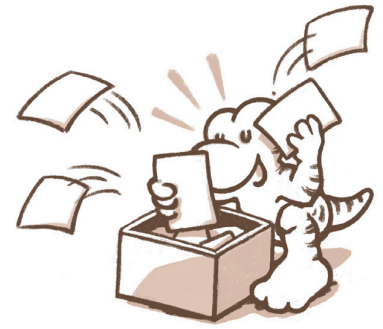
Ef nemendur muna ekki eftir því að hafa tekið ákvarðanir um fyrirætlanir sínar getur verið góð hugmynd að ræða um hvað þeir ætluðu að verða þegar þeir voru yngri. Flestir hafa gaman af að rifja það upp og það getur verið fróðlegt að vita hvort og þá hvernig hugmyndir þeirra hafa breyst.

Heimaverkefni

Nemandi setur sig í þau spor að hann hafi nýlega náð að uppfylla langþráð markmið. Hann skrifar tölvupóst til vina þar sem hann býður til fagnaðar í tilefni árangursins.

12. LEITAÐ – FUNDIÐ

Valkostir / Aðdragandi

Markmið

Markmiðið er að benda nemendum á fjölbreytni vinnumarkaðarins og hjálpa þeim að átta sig á hvaða störfum þeir hafa áhuga á. Hér er gott að rifja upp Töfraformúluna, sem má finna í kafla 4: Hvað er starf? í fyrrihuta vinnubókarinnar. Þessi æfing leggur einmitt áherslu á hvernig nemendur geta nýtt sér Töfraformúluna til að kanna betur heim atvinnulífsins með þessum þremur grundvallarspurningum um starf:

- Hvert er starfið?
- Hvers krefst það?
- Hvað gefur það af sér?

Verkefnalýsing

Nemendur eru beðnir að nefna öll þau störf sem þeim koma til hugar. Kennari skráir á töflu. Að því loknu velja nemendur um það bil tíu störf sem þeir myndu vilja kanna nánar og skrá á þar til gerðar línur. Ef nemandi hefur áhuga á starfi sem ekki er á listanum er sjálfsagt að hann skrái það samt sem áður.

Verkefnadæmi

Snyrtifræðingur, smiður, vélstjóri, forseti, ráðherra,
félagsráðgjafi, tannlæknir, nuddari, sundkennari,
sjúkraliði.

Góð hugmynd

Góð hugmynd getur verið að nemendur afli sér frekari upplýsinga um einhver þeirra starfa sem þeir völdu t.d. í gegnum vefsíðuna [næstaskref.is](https://naestaskref.is)

13. ÁHUGAVERÐ STÖRF

Valkostir / Tilraun 1

Undanfari að verkefni

Verkefni þrjú, ÞAÐ SEM SKIPTIR MIG MÁLI.

Markmið

Markmiðið með þessu verkefni er að nemendur meti störf með hliðsjón af afstöðu sinni til starfsgilda og átti sig betur á hvert hugurinn hneigist hvað varðar starfsval.

Verkefnalýsing

Nemendur skrá í töflu þau gildi og störf sem þeir setja í öndvegi og finna þannig út þau þrjú störf sem ættu að höfða einna mest til þeirra (**sjá verkefnadæmi**).

Kveikja

Kennari nefnir tvö störf í einu og nemendur eru spurðir hvort starfið þeir myndu velja ef þeir þyrftu ekki að stunda námið sem er undanfari þess. T.d. hjúkrunarfræðingur eða kennari, lögfræðingur eða bókhaldari, pípulagningamaður eða lögreglumaður o.s.frv. Með því að velja annað starfið af tveimur standa nemendur frammi fyrir því að sum störf þykja þeim eftirsóknarverð en önnur eru þess eðlis að þeir gætu ekki hugsað sér að leggja stund á þau. Þeir leggja því þarna til grundvallar **gildi** sín. Nemendur eru þessu næst spurðir hvort þeir séu reiðubúnir að reyna enn frekar á þau gildi sem þeir leggja til viðmiðunar er þeir meta störf og hvort þeim hugnist þau eða ekki.

Verkefnadæmi

Svona ætti taflan að líta út eftir útreikningana. Hverju þrepi í útreikningum er nákvæmlega lýst í verkefni 8, VALKOSTIR KANNAÐIR.

	Margfeldi	Nuddari		Tannlæknir		Smiður		Kennari		Dýralæknir	
Grundvallargildi:		X	Y	X	Y	X	Y	X	Y	X	Y
1. Virðing	x8	3	24	3	24	4	32	4	32	4	32
2. Fjölbreytni	x6	2	12	4	24	3	18	3	18	3	18
3. Laun	x4	3	12	1	4	3	12	3	12	4	16
4. Starfsöryggi	x2	2	4	1	4	3	6	2	4	3	6
Samtals í Y reit			52		56		68		66		72

2
Smiður

1
Dýralæknir

3
Kennari

14. KYNBUNDIN STARFSHUGSUN

Valkostir / Tilraun 2

Markmið

Markmiðið er að nemendur átti sig á meðvituðum og ómeðvituðum staðalmyndum sem þeir hafa af því sem teljast til hefðbundinna kvenna- og karlastarfa og setji spurningarmerki við þá mynd sem þeir hafa af störfum.

Verkefnalýsing

Nemendur lesa stutta frásögn af fólki í atvinnulífinu. Frásögnin er óvenjuleg að því leyti að konum er stillt upp í *hefðbundin karlastörf* og körlum í *hefðbundin kvennastörf*. Nemendur eru spurðir hvort eitthvað í frásögninni komi á óvart og þá hvers vegna. Því næst vinna nemendur í hópum og flokka ólík störf eftir sínum hugmyndum um störfin. Nemendur bera svo sína flokkun saman við hina í hópnum. Tilgangurinn með verkefninu er að nemendur átti sig á því að flokkun á störfum á ekki alltaf við.

Kveikja

Nemendur lesa frásögn í verkefni fjórtán. Kennari gefur nemendum kost á umræðum í kjölfarið.

Um kynbundið náms- og starfsval

Íslenskur vinnumarkaður er enn nokkuð kynskiptur. En það er ekki þar með sagt að karlar hafi ekki færni eða hæfileikana í að vinna kvennastörf eða að konur séu ekki færar um að vinna karlastörf. Það eru frekar samfélagslegar og hugarfarslegar hindranir sem koma í veg fyrir það að konur og karlar velji sér nám eða störf sem eru ekki hefðbundin fyrir þeirra kyn. Kynskiptur vinnumarkaður getur stuðlað að minni fjölbreytileika í vinnu og viðhorf samfélagsins til kynhlutverka minnka frelsi einstaklingsins til að kjósa sér vinnu eftir áhugasviði og hæfni. Konur og karlar eiga þá á hættu að missa af tækifæri til þess að vinna vinnu við sitt hæfi og áhuga, ef sú vinna er ekki í samræmi við hugmyndir samfélagsins um kyn þeirra.

Mikilvægt er að draga úr hólfaskiptingu á íslenskum vinnumarkaði eftir kyni og vinna með markvissum hætti gegn kynbundnu námsvali í skólum, því ekki er hægt að leysa upp kynbundinn vinnumarkað án þess að auka dreifingu í námsvali kynjanna.

Verkefnadæmi

Nemendur flokka störfin eftir því sem þeim finnst eiga best við. Að lokum er farið yfir hvernig nemendur flokkuðu störfin og sköpuð umræða í kringum það. Eru nemendur að flokka ákveðið starf sem „vísindalegt starf“ frekar en „karlastarf“ – eða öfugt? Eru nemendur almennt sammála í flokkun sinni eða er flokkunin mjög ólík á milli einstaklinga?

	Karlastarf	Kvennastarf	Listrænt	Skrifstofu- starf	Umönnun	Verklegt	Vísindalegt	Þjónusta
Bífvélavirki								
Hárskeri								
Pípari								

Góð hugmynd

Góð hugmynd er að segja nemendum sögu af því þegar Vigdís Finnbogadóttir var forseti Íslands (1980–1996). Á þeim tíma var hópur leikskólabarna spurður hvað þau ætluðu að verða þegar þau yrðu stór. Einn drengur innan hópsins svaraði: „Forseti Íslands,“ þá greip ein stúlka inn í umræðurnar og sagði: „*Abbabbabb, strákar verða ekki forsetar.*“

15. KYNBUNDIN STARFSHUGSUN

Heimaverkefni

Markmið

Markmiðið er að nemendur losni við þær staðalmyndir sem þeir hafa af hefðbundnum karla- eða kvennastörfum.

Verkefnalýsing

Nemendur velja sér starf sem þeir telja að eigi fremur við annað kynið en hitt. Þeir eru hvattir til að kynna sér starfið nánar. Ýmsum spurningum um starfið er velt upp sem nemendum er ætlað að svara. Mælt er til að þeir vinni verkefnið í samvinnu við kennara, foreldra og/eða forráðamenn og afli sér frekari upplýsinga á netinu eða setji sig í samband við einhvern sem vinnur við þetta tiltekna starf.

Kveikja

Á vefsíðu Hagstofu Íslands, www.hagstofa.is er hægt að nálgast ýmsar tölulegar upplýsingar, eins og:

- Fjölda starfandi eftir atvinnugreinum, kyni og landsvæðum.
- Fjölda vinnustunda á viku í aðal- og aukastarfi eftir kyni.
- Fjölda starfandi eftir kyni, aldri og landsvæðum.

Dæmi um þetta er fjöldi starfandi í heilbrigðis- og félagsþjónustu árið 2018. Á því sviði störfuðu alls 22.836 manns; 18.697 konur og 5.139 karlar. Annað dæmi er fjöldi starfandi í byggingarstarfsemi og mannvirkjagerð árið 2018. Þar störfuðu alls 15.251 manns; 947 konur og 14.304 karlar.

Umræður

Munur er á því hvernig kynin hugsa um störf og hugmyndir þeirra um líklegt framtíðarstarf eru heldur ekki þær sömu. Hægt er að velta því upp með nemendum:

- Af hverju ætli þessi mikli kynjamunur eftir starfsgreinum stafi?
- Laun? Ráða launin ef til vill einhverju um val kynjanna á störfum?
- Ætli þessi kynjamunur eftir starfsgreinum eigi eftir að haldast í framtíðinni? Á hann eftir að aukast? Eru líkur á að það dragi úr honum?
- Hvað setja kynin í fyrsta sæti þegar kemur að starfsvali? Eru það launin? Virðing starfsins? Menntun? Fritími? Annað?

Góð hugmynd 1

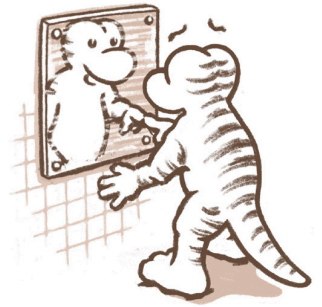
Góð hugmynd er að gera könnun á meðal nemenda á þeim álitamálum sem upp kunna að koma í umræðum. Þá er hægt að bera saman hvort mikill munur finnist á milli kynjanna í hugsun þeirra um störf. Gott er að hafa litla bréfmíða í tveimur ólíkum litum við höndina. Þá er hægt að dreifa mismunandi litum eftir kyni og gera í fljótu bragði könnun á því hvort munur finnist á milli kynjanna. Dæmi um samanburðarkönnun væri: *Hvort skiptir virðing starfs eða laun meira máli?* Niðurstöðum er safnað saman og talning atkvæða fer fram á töflu.

Góð hugmynd 2

Önnur hugmynd er að kennari getur fundið frásagnir karla og kvenna í störfum sem teljast óhefðbundin fyrir þeirra kyn. Hægt er að slá inn í leitarvél „karlar í kvennastörfum“ eða „konur í karlastörfum“ og finna þar reynslusögur og áhugaverðar frásagnir. Hér gætu nemendur uppgötvað fyrirmyndir sem hvetur þau til að skoða störf þar sem þeirra kyn er í minnihluta.

16. ENDURMAT

Valkostir / Niðurstæða

Markmið

Markmiðið er að nemendur fái tækifæri til að ræða um og endurskoða þau störf og gildi sem þeir hafa lagt til grundvallar í kaflanum fram að þessu, m.a. með hliðsjón af því sem þeir hafa lært um mismunandi starfshugsun kynjanna.

Verkefnalýsing

Hver nemandi fær tækifæri til að tjá sig um sínar niðurstöður úr öllum tilraunum kaflans. Er nemandi enn ánægður með niðurstöður fyrstu tilraunarinnar eða langar hann til að endurskoða þau viðmið og gildi sem hann lagði þar til grundvallar? Kennari getur ýmist stýrt umræðum hjá bekknum í heild eða skipt honum í hópa. Sé nemandi ánægður með fyrri niðurstöður getur hann t.d. hafist handa við að kanna viðkomandi störf betur. Sé hann hins vegar ekki ánægður hefur hann tækifæri til að gera æfinguna aftur út frá breyttum forsendum.

Kveikja

Kennari spyr nemendur hvort umfjöllunin um kynjamuninn hafi á einhvern hátt haft áhrif á hugsun þeirra um störf og þá hvernig. Eftir umræður spyr hann hvort nemandur vilji endurskoða þau störf og gildi sem þeir hafi lagt til grundvallar fram að þessu og gefur þeim færi á að gera tilraunina *Áhugaverð störf* aftur.

Góð hugmynd

Góð hugmynd getur verið að gefa nemendum kost á að kanna betur þau störf sem þeir sýndu mestan áhuga á, t.d. með vinnustaðaheimsókn eða viðtali. Þá væri hægt að láta nemendur hugstorma um það sem þeir vita um starfið áður en þeir hefjast handa og bera það svo saman við þá vitneskju sem þeir hafa öðlast eftir starfskynninguna.

Heimaverkefni

Nemendur undirbúa 5–10 mínútna kynningu á starfi sem þeir könnuðu.

17. AÐ VERA FRUMLEGUR

Ákvörðun / Aðdragandi

Markmið

Markmiðið er að hjálpa nemendum að gera frumlega athugun á umhverfinu og að virkja þann kraft sem felst í frumlegri hugsun.

Verkefnalýsing

Nemendur ljúka við teikningu á verkefnablaði. Að því loknu eru þeir beðnir að segja frá þeim fyrirmyndum sem þeir höfðu í huga við verkið. Það má gera ráð fyrir að flestir nemendur teikni andlit. Sú útkoma verður tilefni til hugleiðinga um mátt vanans og hve rík tilhneiging okkar er til að bregðast á svipaðan hátt við verkefnum.

Nemendur eru spurðir hvernig standi á því að svo margir þeirra hafi gert svipaða teikningu, þrátt fyrir að kaflinn heiti *Að vera frumlegur*. Að loknum hópumræðum er nemendum gefið færi á ljúka myndinni öðru sinni.

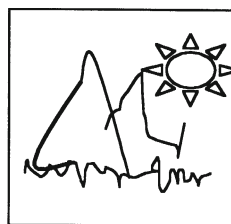
Kveikja

Engin sérstök kveikja er að verkefninu en mikilvægt er að skilningur nemenda á orðinu „frumleiki“ sé dreginn fram í dagsljósið eftir að nemendur hafa farið í gegnum fyrri hluta verkefnis.

Um það að vera frumlegur

Þungamiðja þessa verkefnis er einföld æfing en í krafti hennar átta nemendur sig á „viðjum vanans“ og áhrifum klisjuhugsunar. Með æfingunni er verið að hvetja nemendur til að átta sig á mikilvægi þess að beita sjálfum sér til þess að hafa áhrif á eigin veruleika. Mikilvægt er að leggja áherslu á að það sé ekki nóg að við áttum okkur á því að það sé mikilvægt að vera frumlegur, heldur verðum við einnig að geta hegðað okkur samkvæmt því. Kennarinn bendir nemendum á það hve frumleg hugsun getur verið nauðsynleg í náms- og starfsvali.

Verkefnadæmi

Góð hugmynd

Góð hugmynd er að hengja allar myndirnar upp á töflu og bera þær saman, fyrir og eftir hópumræður. Þá væri gott að vera búinn að ræða um frumleika, í hverju hann felst og ávinninginn af því að vera frumlegur.

Heimaverkefni

Nemendur eru fengnir til þess að útbúa ímyndaða atvinnuauglýsingu þar sem frumleiki er í fyrirrúmi. Æskilegt er að starfið sem auglýst er sé alveg nýtt af nálinni og hafi ekki verið auglýst áður. Það má gjarnan vera draumastarfið.

18. AÐ TAKA ÁKVÖRÐUN

Ákvörðun / Tilraun

Markmið

Að nemendur átti sig á muninum á að taka sjálfstæðar og ósjálfstæðar ákvarðanir og geri sér grein fyrir hvernig þeir fari að við að taka ákvarðanir.

Verkefnalýsing

Nemendur lesa stuttar lýsingar á „ákvörðunarstílum“ og merkja við hvort um sjálfstæða eða ósjálfstæða ákvörðun er að ræða.

Kveikja

Kennari spyr nemendur hvenær þeir tóku ákvörðun síðast og hvernig þeir hafi staðið að þeirri ákvörðun. Hægt er að velta því upp hvort eðli ákvörðunar skipti máli um hvernig hún er tekin.

Um ákvarðanatöku

Það getur verið mikilvægt að opna augu nemenda fyrir því hve ákvarðanataka getur verið kjörið tækifæri til að nota eigið vald yfir lífi sínu. Með því að skírskota til þeirra eigin reynslu af ákvarðanatöku öðlast þeir vitneskju um sjálfstæðar og ósjálfstæðar leiðir til að taka ákvarðanir. Þannig eru þeir um leið hvattir til að taka sjálfir ábyrgð á eigin ákvörðunum. Það er mjög brýnt að nemendur spyrji sig eftirfarandi spurninga: Læt ég tilviljanir ráða? Hvert er vægi umhverfisins í vali mínu?

Þessar spurningar gætu jafnvel leitt til þess að nemendur færu að velta fyrir sér á hvern hátt þeir muni standa að náms- og starfsvali í framtíðinni. Undanfari þess að gera áætlun um framhaldsnám og störf er að afla upplýsinga um eigin stöðu og umhverfi. Átta sig á eigin námsferli fram að þessu og athuga vel hver hugðarefnin eru.

Verkefnadæmi

2. Að vega og meta

Ég vil gjarnan vega og meta það sem mælir með ákvörðun og það sem mælir gegn henni. Ég hugsa mikið um hverjar þarfir mínar og langanir eru.

☒ Sjálfstætt

☐ Ósjálfstætt

Góð hugmynd

Góð hugmynd er að nemendur ræði saman í litlum hópum um ákvarðanir sem þeir hafa tekið á lífsleiðinni. Hinir í hópnum vega þá og meta hvort um sjálfstæða eða ósjálfstæða ákvörðun hafi verið að ræða.

Heimaverkefni

Nemendur skrá hjá sér nokkrar mikilvægar ákvarðanir sem þeir hafa tekið um ævina og færa fyrir því rök hvort þeir hafi verið ánægðir eða óánægðir með þessar ákvarðanir. Í næsta tíma er það rætt hvort um sjálfstæða eða ósjálfstæða ákvörðun hafi verið að ræða.

19. HVER ER SINNAR GÆFU SMIÐUR

Ákvörðun / Niðurstaða

Markmið

Að nemendur skilji að núverandi hegðun getur haft mikil áhrif á framtíð þeirra.

Verkefnalýsing

Nemendur skrá þau einkunnarorð sem þeim finnst eiga helst við sig og lýsa sér best. Að lokum eru þræðir úr fyrri verkefnum dregnir saman og það rætt hvað nemendur hafi helst lært og hvers þeir hafi orðið vísari. Verkefnið er leiðbeinandi fyrir áætlanagerð nemenda og fyrirætlanir þeirra.

Kveikja

Nemendur eru spurðir hvernig þeir sjái sjálfa sig í framtíðinni og hvernig þeir vilji að aðrir sjái þá.

Að vera sinnar gæfu smiður

Nemendur vita nú að það skiptir miklu að huga tímanlega að því sem tekur við í framtíðinni. Núverandi hegðun hefur mikil áhrif á framtíðina. Það má líta á skynsamlega hegðun í nútíðinni sem góða fjárfestingu fyrir framtíðina.

Verkefnadæmi

Skráðu þau einkunnarorð sem lýsa fortíð, nútíð og framtíð þinni best.

I. Afdrifaríkur atburður í fortíðinni.

Fór í sumarbúðir til Englands

Góð hugmynd

Það getur reynst vel að tengja umfjöllunina um framboð náms í framhaldsskólum við þetta verkefni. Nemendur geta skoðað heimasíður mismunandi framhaldsskóla og vegið og metið alla þá möguleika sem í boði eru og hugsað um það sem tengir þá helst við fyrirætlanir þeirra.

Heimaverkefni

Nemendur safna verkefnum og öðrum upplýsingum sem þeir telja mikilvægar í eina möppu. Æskilegt er að farið sé yfir möppuna í viðtali með náms- og starfsráðgjafa og forráðamönnum áður en endanleg niðurstaða um náms- eða starfsval fer fram.

MIKILVÆGT FYRIR KENNARA

- ☐ Að draga lausa enda saman fyrir heimaverkefnið
- ☐ Að rifja upp niðurstöður úr hverjum kafla